

Євген Нахлік

ЗАБУТИЙ ПОЛЬСЬКИЙ ПРИЖИТТЄВИЙ ПЕРЕКЛАД ШЕВЧЕНКОВОЇ АВТОБІОГРАФІЇ

У статті вводиться до наукового вжитку забутий польський прижиттєвий переклад Шевченкової автобіографії, що про нього поет сповіщав у листі до Варфоломія Шевченка від 22 квітня 1860 р. Цей переклад разом із польським перекладом фрагментів із рецензії М. Костомарова на “Кобзар” 1860 р. надруковано у варшавському місячнику “Księga Świata” (1860, частина I). Висунуто та обґрунтовано гіпотезу, що автором цих перекладів міг бути тодішній редактор журналу “Księga Świata” польський письменник, перекладач і літературознавець родом із Житомира Іполит Скімборович (Hipolit Skimborowicz, 1815–1880).

Ключові слова: українсько-польські літературні зв'язки, польські переклади творів Т. Шевченка та М. Костомарова, “Księga Świata”, Іполит Скімборович (Hipolit Skimborowicz).

Yevgen Nakhlik. The forgotten lifetime Polish translation of Shevchenko's autobiography

The article introduces into scientific use a forgotten Polish lifetime translation of Taras Shevchenko's autobiography, which was mentioned by the poet in a letter to Varfolomiy Shevchenko on April 22, 1860. This translation, together with the Polish translation of fragments from M. Kostomarov's review of “Kobzar” written in 1860, was published in the Warsaw monthly “Księga Świata” (1860, part I). A hypothesis has been put forward and substantiated suggesting that the author of these translations could have been Hipolit Skimborowicz (1815–1880).

Key words: Ukrainian-Polish literary relationships, Polish translations of the works by T. Shevchenko and M. Kostomarov, “Księga Świata”, Hipolit Skimborowicz.

У листі від 22 квітня 1860 р. до свого брата у других Варфоломія Шевченка Тарас Шевченко повідомляв із Петербурга: “Чи получив ти сьогорічну другу книжку “Народного чтения”? Там єсть моє письмо до редактора. Воно вже перетлумачене і надруковане в польських газетах” [9, 199]. Ішлося про поетову автобіографію “Письмо Т.Гр. Шевченка к редактору “Народного чтения”, опубліковану в петербурзькому журналі “Народное чтение” (1860. – № 2) як лист до редактора Олександра Оболонського (на прохання Т. Шевченка текст цього автобіографічного листа зрадагував, доповнив, скоротив і переробив Пантелеймон Куліш). Історію створення і публікації Шевченкової автобіографії в Кулішевій редакції на сьогодні вже з'ясовано [8, 418, 421; 3, 177-178]. Невідомою досі залишалася прижиттєва публікація в польській пресі польського перекладу цієї автобіографії. У коментарі до передруку Шевченкового листа від 22 квітня 1860 р. до брата Варфоломія в найновішому Повному зібранні творів зазначено, що “про публікації цього листа (тобто “письма до редактора “Народного чтения”. – Є. Н.) в польських газетах відомостей немає” [9, 496].

Повищий уривок із листа до Варфоломія Шевченка нещодавно зацитовано в енциклопедичній статті “Автобіографія” без будь-якої вказівки на прижиттєву польську публікацію автобіографічного листа до редактора [4, 92]. Не реєструє її й недавній покажчик “Тарас Шевченко у прижиттєвій критиці” [6, 17 (“Прижиттєві переклади творів Т. Шевченка польською мовою”), с. 44 (“Т. Шевченко польською мовою (1842–1861)”)].

У липні 2013 р. під час написання чергових статей до “Шевченківської енциклопедії” мені вдалося розшукати в польській пресі 1860 р. польський переклад Шевченкової автобіографії (у її Кулішеві редакції). Пошуки відбувалися таким чином.

В останній подачі статті “Слівце правди “Dziennik-ови Literack-ому” про нашого Батька Тараса Шевченка” галицький літератор Данило Тянякевич (псевдонім Грицько Будеволя) відзначив прихильну до Шевченка у львівській газеті “Dziennik Literacki” “допись Богдана Залеського” [5, 15]; насправді це був передрук (Dziennik Literacki. – 1862. – 21 Listopada. – Nr 2; без назви, під рубрикою “Przewodnik”) уривків з репліки Станіслава Доленґи (Tygodnik Poznański. – 1862. – 14 Listopada, також без назви, під рубрикою “Rozmaite wiadomości”, з поміткою “Nadesłano”), у яких Богдана Залеського згадано як того, хто начеб опублікував життєпис українського поета у варшавській газеті: “życiorys ukraińskiego wieszca” “własnoręczny był w r. 1861 ogłoszony drukiem przez Bohdana Zaleskiego w “Gazecie Warszawskiej” [10, 368]. Однак публікації життєпису Шевченка в часопису “Gazeta Warszawska” не виявлено. Натомість я натрапив там на анонс, де згадано, що такий життєпис надруковано у виданні “Księga Świata”. Подаю цю звістку повністю в оригіналі:

“Znany małowrossyjski poeta Szewczenko, którego życiorys umieszczony był w ostatnich numerach naszej “Księgi Świata”, wydał w Petersburgu Elementarz dla ludu, w języku południowej Rusi: “Južno ruskij bulwar”. Jest to porządna książeczka, w 12ce, o 24 stronnicach, której egzemplarz kosztuje tylko 6 groszy. W ten sposób objawia się prawdziwa chęć dostarczenia biednym ludziom sposobności do nauki” [14].

Так, ідучи від публікації в одному часопису до публікації в іншому, я крок за кроком підійшов до варшавського місячника “Księga Świata” (“Вечерниці” → “Dziennik Literacki” → “Tygodnik Poznański” → “Gazeta Warszawska” → “Księga Świata”). І справді, у річнику IX (Rocznik IX) за 1860 р. пощастило знайти прижиттєву публікацію польського перекладу Шевченкової автобіографії, об’єднаного разом із не підписаною передмовою під загальною назвою “Т. G. Szewczenko”:

T. G. Szewczenko // Księga Świata. Wiadomości z dziedziny nauk przyrodzonych, historii krajów i ludów, żywoty znakomitych ludzi, podróże, opisy ciekawych miejscowości, wód słynniejszych, odkrycia i wynalazki, ważniejsze zajęcia przemysłowe, obrazy towarzyskie, statystyczne, ekonomiczne i t. p. z rycinami na stali, czarnemi i kolorowanemi, oraz drzeworytami. – Część pierwsza. – Warszawa. Nakładem S. H. Merzbacha księgarza. 1860. – S. 176-179 (передмова: S. 176-177; автобіографія, без назви: S. 177-179).

На звороті титульної сторінки цієї частини першої журналу зазначено відомості про цензурний дозвіл і друкарню:

Wolno drukować, pod warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanej liczby egzemplarzy.

w Warszawie dnia 18 (30) Czerwca 1860 r.

Starszy Cenzor, Assessor Kollegialny, T. Hertz.

w Drukarni J. Jaworskiego.

1. *Єршов В.* Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичності. – Житомир: Полісся, 2008. – 622 с.
2. *Костомаров Н.* Кобзар Тараса Шевченка. 1860 // *Тарас Шевченко в критиці.* – К.: Критика, 2013. – Т. I: Прижиттєва критика (1839–1861). – С. 406–412.
3. *Нахлік С.* Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: Наукова монографія: У 2 т. – К.: Укр. письменник, 2007. – Т. 1: Життя Пантелеймона Куліша: Наукова біографія. – 463 с.
4. *Смілянська В.* Автобіографія // *Шевченківська енциклопедія: У 6 т.* – К., 2012. – Т. 1: А–В. – С. 91–93.
5. *Танячків Д.* Слівце правди “Dziennik-ови Literack-ому” про нашого Батька Тараса Шевченка / Грицько Будеволя // *Вечерниці.* – 1863. – 10 січня. – Ч. 2. – С. 13–16.
6. *Тарас Шевченко у прижиттєвій критиці (1839–1861):* Бібліографія. Матеріали / Упоряд. Валентина Іскорко-Гнатенко. – К.: ВПЦ “Київський університет, 2009. – 323 с.
7. *Харчук Р.* Грабовський Міхал // *Шевченківська енциклопедія: У 6 т.* – К., 2012. – Т. 2: Г–З. – 246 с.
8. *Шевченко Т.* Письмо Т.Гр. Шевченка к редактору “Народного чтения” // *Шевченко Т. Повне збір. тв.: У 12 т.* – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. “Букварь южнорусский”. Записи народної творчості. – С. 194–198; [коментар:] С. 418–421.
9. *Шевченко Т.* 189. До В.Г. Шевченка // *Шевченко Т. Повне збір. тв.: У 12 т.* – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю. – С. 198–200; [коментар:] С. 495–496.
10. *Dołęga S.* Niedawno przytoczono... // *Tygodnik Poznański.* – 1862. – 14 Listopada. – Nr 46. – S. 367–368.
11. *Sowiński L.* Taras Szewczenko // *Taras Szewczenko, studium przez Leonarda Sowińskiego, z dołączeniem przekładu Hajdamaków.* – Wilno, 1861. – S. III–LVIII.
12. *T.G. Szewczenko* // *Księga Świata.* – 1860. – Część pierwsza. – S. 176–179.
13. *Taras Szewczenko, studium przez Leonarda Sowińskiego, z dołączeniem przekładu “Hajdamaków”.* Wilno. Nakład Michała Gałkowskiego. 1861 r. // *Gazeta Warszawska.* – Dodatek do Nru 155 Gazety Warszawskiej z dnia 16 (28) Czerwca 1861 roku. – S. 5. (Рубрика: Wiadomości literackie).
14. *Znany małorossyjski poeta Szewczenko...* // *Gazeta Warszawska.* – 1861. – 8 (20) Marca. – Nr 76. – S. 5. – (Рубрика: Wiadomości z kraju i obczyzny).

Отримано 10 лютого 2014 р.

м. Львів